

A BÍRÓI TEKINTÉLY LÉLEKTANA.

Mély tisztelettel ajánlom a nagy és nemes hagyományú magyar Bíróság jóakarató figyelmébe.

A következő egyszerű, de mély indítású sorokban nem fogom felfedezni Amerikát és meg tudom tartóztatni magam attól, hogy feltaláljam a puskaport. Igen sokszor hangsúlyoztam: hogy sohasem célom mindenáron rikító új újdonságokat csodapókozni a sátram elé. Sokkal termékenyebb feladatnak találok: ha a mindenkit végzetesen érintő kérdésekben: az úgyszólván mindenkinben ott lappangó, tudattalan, sejtett, vagy félig tudatos megérzéseket rendezem határozott formában a köztudatba. Ügy, hogy mindenki önmaga régi, mély tartalmának érezheti azt, amit írásomban lát meg először a teljes tudat éles megvilágításában.

Az olyan ember körül, aki zászló vagy káté, határozott út és erős gát: a szeretet és gyűlölet, a hit és tagadás állandó harca zajlik. így megnyilatkozásainak már előre bizonyos színezetet ad, bizonyos szándékot tulajdonít a két tábor a maga érzelmi és érdekkapcsolata szerint. Azt hiszem, ha esőben azt mondanám: — Esik az eső — és szélben azt: — Fú a szél —: az ellenem horkanok e mondatokban is támadást, ártó szándékot, harapást, esetleg istentagadást vagy hazárulást látnának. Híveim pedig: magyarságot, megváltó akaratot, heroizmust.

Az itt következő hasonlóan egyszerű mondatokban csak beteg emberek láthatnak támadást,

vagy tiszteletlenséget bárki, vagy bármi ellen. Én, aki sohasem egy egyes eset lökései szerint, hanem: mindig az emberi együttélés egész látóköréből látom, mérlegelem és ítélem meg a jelenségeket és aki nemzedékek lelkiismeretében voltam és vagyok irányító elem: végtelenül hitványnak érezném magam: ha könnyedén vagy kellő megfontolás nélkül szólnék az emberi együttélés legvégső, leghitelesebb biztosítékairól. A következő soroknak is minden keletkezési oka az, hogy a mai egyetemes történelmi válságban, az új pályákat kereső napok vad zajlásaiban, melyek annyi jószándékú embert sodornak ártóvá: nagyon sajnálom az embert, és nagyon félttem a magyart.

1.

Mi az, ami a Bíróság iránt századokon át felgyülemlett, a tömegek nagy részében már ösztönössé lett tiszteletet vagy veszélyezteteti, vagy megsemmisítheti? Vajjon a hozott ítélet milyensége? Egészen ritka, egészen sajátos eseteket kivéve: *nem*.

Nem. Mert a tömegek ösztönösen és alakatlanul megérik mindazt, amit a tudás lát és nyíltan megmond. Először: hogy a törvényt nem az egyes esetekre hozzák, hiszen akkor végtelenül több törvény volna, mint amennyi csillag van az égen. Hanem: általános, egyetemes eshetőségekre. Tehát: egyazon törvényt, egyazon paragrafust kell rá alkalmazni ezer és ezer esetre és ez nem lehet máskép. Mármost: egyes esetnek és egyes vádlottnak annyi sajátos körülménye, egyéni meghatározottsága, kény szermotívuma lehet: hogy ezek Összessége a lírai igazság-érzék előtt néha felmenti a vádlottat akkor, amikor a törvény elítéli, és néha elítéli, mikor a törvény felmenti. Mert bármily szabad mozgása is van a bírónak a törvény

kezelésében: ennek a szabad mozgásnak megvan az át nem hágható határai. Másodszor: hogy bűnügyi esetekben nemcsak a megtorlás és az egyén lehető javítása a törvény célja, hanem: a közösség érdeke: az elrettentő példa. Tehát: bármily enyhítő körülmények is szóljanak a vádlott mellett: tényleges társadalmi veszélyt jelenthet a tényleges bűnt elkövetett egyének nagyszámú, gyakori felmentése. Harmadszor: hogy a Bíró is csak emberi szemekkel lát és a vádak, beismerések, tagadások, vallomások zűrzavarában, a beteg vagy megbolygatott lelkek örvénylésében a legjelesebb elmével és a legjobb szándékkal is bizonyítékoknak nézhet ravaszul elkészített látszatokat. Negyedszer: hogy az igazságszolgáltatás volta-képen: jogszolgáltatás: a mai törvényekben lefektetett jogrend parancsainak végrehajtása a bizonyítékok útmutatása szerint. És a Bíró, bármennyire is nem szabad lemondania az igazság keresésének és szolgálatának vallásos feladatáról: működésében megvan határozva, körül van koilaltolva, megvan kötve az uralkodó jogrend parancsaival. És így ítélete sok esetben saját akarata dacára sem fedheti azt: amit az emberi jóság, az emberi szenvedés s a munka és nyomorúság nagy tömegeinek életérdeke szerint igazságnak lát az ember, a köztudat, ötödször: hogy a törvények rendszerében megvalósuló jogrend szükségszerű függvénye a társadalmi osztályok erőviszonyainak és benne mindenekelőtt az uralkodó elemek érdekvédelme stilizáltatik igazsággá. Az uralkodó „jogrenddel” szemben pedig a Bírónak sem igen lehetnek mindig hatékony fegyverei.

Mindezeknek a tényeknek — ha csak homályos, alakatlan megérzése is: érintetlenné menti a Bíró iránt érzett tiszteletet a nagy tömegek lelkében. Mert érzik: hogy a Bíró is ugyanazon Vég-

zet acélkarmaiban van, mint ők. Igaz: hogy egyes bírói ítéletek ellen minden időben panaszkodtak, vagy dühöngtek az egyes érdekeltek s az elítéltek jórésze ártatlannak erősítgette magát. Ez — valószínűleg — nem lesz másképp a jövőben sem. De éppen: mert ez az eset időtlenül mindig megismétlődik és általános jelenségnek mondható: nem tudta kikezdeni a Bíró tekintélyét. Mert a köztudal megérezte és megérzi, hogy ebben az általános jelenségben egy egyetemes emberi esendőséggel: egy beszámíthatatlan egyéni lírával vagy a gonosz akarat szándékos álarcoskodásával áll szemben. Hány esetben láttam, hogy mikor az elítélt szidta a Bíró „igazságtalanságát”, „részhajlásait”: egészen egyszerű emberek is úgy mosolyogtak körötte, mint azok körül az öregemberek körül, akik nagy vitézséggel erősködnek, hogy ők milyen fiatalnak érzik magukat.

Mi veszélyeztetheti, mi járathatja le tehát a Bíró tekintélyét? Az ellenséges vagy rosszindulatú s ojtó? Ugyan. Azt, aki ezeket a sorokat írja, úgyszólván az egész „magyar” sajtó, külföldi és belöldi egyaránt: kórusban vádolta két évtizeden át a legirtózatossabb emberi hitványságokkal. Háromszáz ember meggyilkolásának enyhe vádjától kezdve jobboldali, baloldali, középutas, keresztény, zsidó, kapitalista és „proletár” sajtó egyenlő buzgalommal kente rá a lelki csúfság minden piszkát. És: sohasem védekezve, sohasem vádolva: ma olyan tisztán áll a lelkek előtt, mint mikor Édesanyja első csókját lehelte homokára az élet küszöbén. Pedig ő nem ül a századok tiszteletétől piederstállá emelt bírói székben. Hiszen a sajtó, mindenféle sajtó: a maga morális tekintélyét és szuggesztíóját szétpotyogtatta az utolsó két évtized mocsaraiban. Ma már még az egyszerűbb tömegek is előre tisztában vannak: hogy melyik

lap milyen ítéletet fog igazságosnak vagy igazságtalannak tartani a maga érdekei látása szerint. És nyugodt humorral ismételtetik fel az egyes lapok tájékoztatására az ősi népi bölcsességet: — Kutyaugatás nem hallszik fel a mennyországba. Ki árthat hát a Bíró tekintélyének?

2.

A Bíró. Csupán ő. Olyan magasságban áll a társadalom fölött, hogy más kéz nem érhet fel a bírói palást tisztaságához.

De ő aztán nagyon árthat.

3.

Visszatérek ahhoz az állításomhoz: hogy az ítélet milyensége csak a legritkább, egészen kivételes esetben korbácsolja a köztudatot, a közlelki ismeret igazságérzetét a Bíró ellen. Hiszen ösztönösen: ugyanazoknak a végzetes meghatározottságoknak kényszerében látja a Bíró, mint önmagát, mint mindenkit. De van valami: ami igen sok esetben valósággal lázítóan mozdít a Bíró és a bírói tekintély ellen. Ez a valami: annak a tárgyalásnak menete, amely az illető ítéletbe összegeződik. Lázítóan hat sokszor még oly esetekben is: amikor az ítélet láthatóan enyhe, vagy pláne: felmentő.

Milyen jelenségek teszik ilyen lelki pusztítássá a törvényszéki (táblai stb.) tárgyalást?

Az emberek lelkét még nehéz ítélet esetén is megnyugtatja: ha a tárgyalás egész menete alatt: mindenki a maga szerepében van. Az ügyész vádol. A védőügyvéd véd, vagy a vádlott védi magát. A bíró ítél.

Szerepük természetének megfelelően: az emberek igazságérzete a lírát még megengedhetőnek, vagy legalább is elnézhetőnek találja a vádnál és a védelemnél. Érthetőnek tartja: ha a vádló ügyész minden érvel, minden szónoki eszközzel

és pátossal, a belátás, érzelem és akarat minden lehetséges megfogásával bűnösnek igyekszik feltüntetni a vádlottat. És még érthetőbbnek tartja, ha a védő ugyanezt teszi a védelem érdekében. De a Bíró részéről minden líra, minden egyéni ki-mozdulás végtelenül bántja nemcsak igazságérzetét, hanem: ízlését és egész emberségét).

Miért?

Mert a Bíró: ÍTÉL.

Mit jelent ez?

E tanulmányomban mindenekelőtt a politikai pörököt tartom szem előtt, bár keresésem eredményei érvénnyel vannak mindenféle pörre. A politikai porokhoz tartozik a sajtóvétségek jelentékeny része is. Mármost: a politikai pörökben a köztudat érzi, hogy az ügyész: az Állam, tehát az uralkodó jogrend embere: a neki kiosztott hivatalos feladat s mintegy kenyérkeresete kényszerében van, mikor a vádolt tényeket igyekszik bűnnek, a vádlottat bűnösnek mutatni. Természetesnek és érthetőnek találja: ha az uralkodó jogrend a maga emberével a maga érdekei és látású szerint igyekszik megalkotni a bűn és a bűnös fogalmát. Ezért a vádló ügyész részéről nem ütközik meg még a nem okvetlenül szükséges pátoszon, túlbuzgalmon, vagy lírai neki-nekilendülésen sem. Nem ütközik meg már azért sem, mert megnyugtatja az a tudat: hogy a vád és a vádlott közt ott magaslik a *független* Bíró, aki már senkitől sem irányítható, minden befolyástól független látó szem. Aki a közösség és az egyén., a nemzet és az emberi igazság mély érdekei szerint latolhatja az elébe hozott esetet. Mert: a törvény az uralkodó jogrend dolga, függvénye, érdekeinek kifejezője. *A Bíró nem. A Bíró a meglevő törvények legszelebb lehetőségéig éppen oly függetlenül és bírá-*

lólág áll a jogrend követelményeivel, mint a vádlottal szemben. És ha a tárgyalás folyamán a közösség és egyén, a nemzet és az emberi igazság érdekeinek mérlegelésével az a belátás alakul meg benne: hogy a jogrend igazságával és érdekeivel szemben a vádlottnak kell igazat adnia: a mindeknél fölött álló bírói lelkiismeret szuverenitásával teheti meg.

Ezért a köztudat még azért sem borzasodik meg, sőt a szelíd türelem mosolyával fogadja: ha az ügyész nemcsak törvényszéki vádlói széknek nézi helyét, hanem — felhasználva az alkalmat — nyilvános szószékké iparkodja azt, honnan az uralkodó jogrend érdekeinek, igazságainak csínál propagandát a nagyközönség, a közvélemény felé. Ha például kijelenti, hogy a nagybirtok nélkül a magyarság máról-holnapra hátgerincsorvasásban múlna ki. Vagy pedig: hogy Magyarországon a mai jogrend mellett senki sem éhezik, sőt: a legprolibb proli is hét méter teljesen felesleges gyulai kolbászt és öt kiló céttalan prágai sonkát hordoz zsebeiben. Vagy: hogy a magyar parasztság százazeinek ínsége, elnagyoltsága, az egész magyarságra halál-jelentésű földtelensége; osztályellenes izgatást célzó rosszindulatú ténycsoportosítás.

Azt fejtegetnem sem kell: hogy a védelem esetleges lírájával, túllendülő buzgalmával szemben még megértőbb a köztudat. Bár kétségtelen: ha bármily tárgyi bizonyítékot vagy szellemi érvet, enyhítő vagy súlyosbító körülményt, a már professzionistává hevült ügyész vagy védő: még bűnebb bűnnek, még gonoszabban előre megfontolt ártó szándéknak, vagy: még fényesebb ártatlansági bizonyítványnak lelkesedi vagy dühödi: a műveltebb elmékben szelíd undorodást vált ki.

A Bírónak egészen más értékelése van a közvélemény igazságérzetében. Éppen azért: *mert a Bíró nem vádol, nem véd: ítél.*

Pontosabban kifejezve: a Bírónak nem szabad vádolnia. A Bírónak nem szabad védenie. A Bírónak ítélnie kell.

Nincs semmi pusztítóbb hatással a bírói tekintélyre: mintha a jelenlévők láthatják a tárgyalás menetén: hogy a Bíró melyik fél igazságát fogadta el, melyük fél mellé állt ítéletével. Ezer-szer hangsúlyozom és ennek az igazságnak megcáfolása halálos veszélyt jelentene a nemzetre, a társadalomra: *a Bíró nem az uralkodó jogrend szolgálja, nem e jogrend érdekeinek képviselője, A törvényeket nem a Bíróhoz hozta. Ha a jogrend szolgálja, ha a jogrend érdekeinek képviselője volna: nem ítélkezhetnék a jogrend és a politikai vádlott közt felmerült ügyben. A Bíró: a közönség és az egyén, a nemzet és az emberség érdekei szerint mérlegelt igazság szolgálja a jogrend által eléje szabott törvények legszélesebb lehetőségéig.*

Ebből kifolyólag, a Bíró minden szerepköre a (tárgyaláson, melyből egy milliméterre sem léphet ki a bírói tekintély, a Bíróhoz vetett közbizalom súlyos veszélye nélkül, a következő:

Meghallgatja a vádat. Meghallgatja a védelmet. Ha valami homályos előtte a vád felépítésében, megokolásában, bizonyításában: megfelelő kérdéseket intéz az ügyészhez. Ha a védelem érvelésénél, ellenbizonyítékainál, egyéb körülményeinél van szüksége további felvilágosításra: megfelelő kérdéseket intéz a védőhöz, a vádlotthoz, az esetleges tanukhoz. Azután meghozza megindokolt ítéletét.

De — és ezt a mai felzavart napokban nem lehet eléggé hangsúlyozni — *a Bíró az egész tár-*

gyalás menetén gondolati, érzelmi, akaratilag alakulásának semmi lírai jelét nem adja. Nem adhatja.

Tehát:

1. A Bíró az egész tárgyalás menetén nem nyilváníthat véleményt a szóban forgó ügyre a vádlott felmentettségének vagy elítéltségének irányában. Hiszen elítéltségről vagy felmentettségéről az ítéletig szó sem lehet és nem szabad lennie. Minden ilyen véleménynyilvánítás a Bíró részéről végzetesen, kórosan befolyásolhatja a tárgyalás további menetét. Túlságosan dzsingiszkanossá teheti a vádló rohamát, megbéníthatja a védelmet”, megzavarhatja az esetleges tanukat stb. Különben is: a tárgyaláson elhangzott utolsó szóig nem szabad ilyen véleménye lennie a Bírónak. És amennyiben — akarata ellenére — mégis van: az utolsó szó elhangzásáig önmaga véleményével szemben is óvatosnak, gyanakvónak kell lennie: hiszen az utolsó szó elhangzásáig mindig történhetik valami, ami már kialakult véleményét módosíthatja, megsemmisítheti. Hogyan mutatná meg egy olyan véleményt, amelyet már hivatása lelkiismerete szerint sem tekinthet önmaga sem még végleges, meg, nem módosítható igazságnak?

Végtelenül pusztító hatású, ha a Bíró megfélemedezik a bírói tekintély érdekének ez alapparancsáról és már a tárgyalás elején odazuhantja a vádlott és védelem felé a maga: *lasciate ogni speranza*-ját. Ez a viselkedés, különösen a politikai pörökben: a jelenlevők lelkében s később a köztudatban is: mintegy felmenti, fehérre mossa még a kevésbé szimpatikus vádlottat is és hatalmas propagandát jelent a megvádolt gondolatok, állítások számára. A közvéleményben az az ellenállhatatlan, ösztönös, érzelmi következtetés a la-

kul meg, hogy: ha a minden egyéni lírán, meghatározó parancson, érdekszövetségen és elfogultságon felülhelyezett Bíró a magas bírói szék védett nyugodtságában így kisodródik a higgadt mérlegelés, a pártatlan vizsgálás egyensúlyából egy ügyvel kapcsolatban: akkor a vádlott igazságainak nagy történelmi ítéletet jelentő igazságoknak, állításainak álarc letépőn igazaknak kell lennie. Hiszen ezen igazságok, ez állítások mindenáron eltakarására, elfojtására a pártatlanság és igazság-mérlegelés minden egyéni líra fölé helyezett főpapja: a Bíró maga is ilyen lírába zökken. Akinek csak egyetlen bepillantása volt a tömegek lélektanába, tudja: hogy különösen politikai, szociális vonatkozású pöröknél az ilyen ösztönös következtetés el nem marad. A tárgyaláson előzuhanó bírói lírának elmaradhatatlanul egy tömeglíra a következménye. Tömeglíra, mely sok vonatkozásban veszélyes és semmiképen nem alkalmas a bírói tekintély lelki beidegzésére. Természetes, hogy mikor bírói líráról beszélek: nem csak az érzelmi, hanem az értelmi és akarati lírát is értem. Alapigazságnak lehet elfogadni: a Bíró akkor végzi legjobban hivatását: ha a tárgyaláson a lehetőségig keveset beszél, h-a lehetőleg semmit sem mutat meg egyéniségéből.

2. Igen sokszor az a — különben igen érthető — túlbuzgóság hozza veszélybe a bírói tekintélyt, ha a bíró a sajtáságosan bírói feladatnál: az ítélelnél többet akar adni és a bírói széket a tárgyalás menetén az erkölcsi hittérítés székévé igyekszik tenni. A tárgyalás menetén előforduló tetekre, szándékokra, véleményekre, „igazságokra”, egyéni vagy tömegmozdulásokra állandóan részletes erkölcsi ítéleteket mond, korhol és fájdalmas bőkezűséggel termi a morális „alapigazságokat.” Azzal — a különben nemes — célzattal: hogy az

egész országon, átkonduló szava jobb belátásra fogja téríteni a tömegeket. Végzetes tévedés. A tömegek tudatában, helyesebben: megérzésében, a közvéleményben kiirthatatlanul megvan az az ösztönös látás: hogy a politikai és szociális vonatkozású kérdésekben két morál, két erkölcs tan áll egymással szemben. Az egyik: a jogrendben védekező uralkodó érdekek, a másik: a munka nagy tömegeinek, a földi jók kitagadottjainak morálja. És az ilyen esetekben a közvélemény, a tömegek igazságszimatja úgy érzi: hogy a Bíró lehull ítélőszéke roppant magasságából az uralkodó érdekek moráljába, ami — kétségtelenül — az emberileg elképzelhető legnagyobb zuhanás. Ennek aztán éppen ellenkező eredménye lesz, mint amilyent a Bíró el akar érni. A közvélemény, a tömegek még, lendülőbb ösztönösséggel állnak a vádlott igazságai mellé, akiben — éppen a Bíró ilyen megnyilatkozása miatt: a munka, a tömegek, a dolgozó szegények moráljának harcosát látják az uralkodó érdekek moráljával szemben. És súlvos ráadásul: megvan az a tömérdek kára a bírói tekintélynek: hogy az ilyen esetekben a Bíró már nem a két tábor közt, a két tábor fölött álló jogosult legfőbb ítélkezőnek: hanem az egyik tábor katonájának, alkalmazottjának érzik.

3. Még súlyosabbá, egészen végzetessé válik a dolog: ha a Bíró téves — bár emberileg érthető — átkapcsolással magát nem csak törvénybírónak: hanem: a politikai, szociális, történelmi igazságok legfőbb megítélőjének érzi. Ez az érzés aztán átlendíti abba a még a vádnál is vitatható szerepbe: hogy bírói székét jogrendvédelmi tanszékké süllyeszti, honnan a jogrendben megépülő uralkodó érdekek látása szerint megalkotott egyedül üdvözítő és helyes politikai, szociális és történelmi igazságokkal ajándékozta meg nemzetét. Holott, ezer-

egyedikszor hangsúlyozva: a *Bíró nem a jogrend szolgálója, képviselője, védője. Hanem: a közösség és az egyén, a nemzet és az emberség érdekelt szerint mérlegelt igazság szolgálója, képviselője, védője az elébe szabott jogrend, törvények legszélső lehetőségéig.* Ebben a szerepben aztán a közlelki ismeret már végleg nem Bírónak: hanem az uralkodórendszer *rohamkatonájának* érzi. Ki merem mondani általános törvény gyanánt: az egész tárgyaláson még sejtődnie sem szabad annak, hogy a Bírónak milyen politikai, társadalmi vagy „történelmi meggyőződése”i vannak és hogy egyáltalában vannak ilyenek.

Végzetesen pusztító és egészen szomorú eredményei vannak ennek a sokszor jóindulatú tévedésből fakadt túlbuzgóságnak. A Bíró és a vádlott (védő) közt vita indul meg, mely igen sokszor a kölcsönös feleselés lealázó színterévé (teszi azt a helyet, melyet a köztudat az igazság vallása templomának szeretne látni. Ezt a vitát a köztudat minden jelenségében érthetően: mélyen immorálisnak érzi. Immorálisnak tartja először is azért: mert a vita csak akkor becsületes, ha a gondolat-kifejtés egyenlő lehetőségével történik mindkét fél részére. Itt pedig a Bíró a maga hatalmi helyéről bármely pillanatban belefojthatja a vádlottba a szellemi megmutatás lehetőségét. Immorálisnak másodszer azért: mert a Bíró az ilyen vitával a maga törvényes, mindenek fölött álló helyéről leszállt, lecsúszott, lezuhant egy törvénytelen helyre, ahol voltaképen nem Bíró többé, hanem az egyik fél fizetett ügynöke. Hiszen mi a Bírónak természetszerű feladata. *Meghallgatni* a vádlottat, hogy belenézzen lelkébe, lássa indító okait, lelki mechanizmusát, látásának ténybeli indokait, tettének, írásainak erkölcsi hátterét. Hogy a vádló látásának megismerése, megértése után:

megismerje, megértse a vádlott látását és a két ellentétes látás igazságait hozzámérve a közösség és egyén, a nemzet és emberség mélyebb és örökebb érdekeihez: meghozza ítéletét. Itt tehát a vádlott *meghallgatásáról, vádlott tettének teljesebb megismeréséről* van szó. A *Bírónak tehát semmi joga nincs* a vádlotti önmegmutatás e szükséges menetét folyton zavarni, elhomályosítani a saját véleményeinek, a saját látásának közbelobálásaival. Tiszteletet ébresztene az az orvos, aki felboncolna egy tetemet, hogy megtudja halála okát. És ahelyett, hogy némán és nyugodtan olvasná a feltárt test tanúságát: azzal kotyogná tele a hivatalos jelentését, hogy a saját tüdeje hogyan működik, hogy hányszor van széke naponta és hogy miért tartja önmagára nézve egészségtelennek a borjú frikandót? Pedig ez az orvos részéről sokkal kisebb hivatásbeli és morális megtévelyedés volna. Minden felelősséget elvállalva alaptételként merem kimondani: a Bíró az igazságszolgáltatás lényege, legfőbb erkölcsi törvénye ellen követ el bűntényt az ilyen eljárással. És ez a végtelenül pusztító hatású ténye minden szempontból teljesen felesleges is. Hiszen a Bíró ítéletét a vádlott látása, indító okai, tényei fölött megmondja: *az ítélet* és az ítélet megindokolása.

És ebben az ítéletben a Bíró nem mint egyén van, hiszen egyénisége szóba sem jöhet semmi lelki tartalmával semmilyen törvényes eljárás alatt. A Bíró az ítéletben *egyéntelenül*, a társadalom, a Nemzet legfőbb biztosítékává magasodva beszél.

De nehéz jelentésű ez a tévedés a bírói tekintélyre a dolog természeténél fogva is. A Bíró csak a legritkább esetben folytatott és folytathatott terjedelmesebb politikai, szociális vagy történelmi

tanulmányokat. Hiszen ha ezeken a tereken csak némileg széles és alapos látókört akar megszerezni valaki: évek hosszú sorának állandó nehéz munkájára van szüksége. Az emberi együttélés viszonylatai, jelenségei, törvényei oly végtelenül sokféle ismereteit, oly egyetemes, múltba és jövőbe nyúló összefüggések látását követelik meg, hogy a Bíró a maga igen súlyos szellemi munkát jelentő szaktanulmányai mellett legtöbb esetben csak másodkézből származó rövid összegezések segítségével pillanthatott be a politika, szociológia, a történelem egyetemes elmét és végtelen sokféle ismeretet igénylő és legfőképpen: a mai való élet teljes ismeretét követelő világába, Hozzájárul ehhez az, hogy az a társadalmi környezet, ahol a magyar látájer megfordul, azok az emberek, akikkel társadalmilag érintkezik: mindent adhatnak neki: csak politikai, szociális és történelmi látást nem. Hiszen a magyar középosztály — fájdalmasan érthető okokból — éppen ezeken a tereken a leg-Mjékozatlanabb, anyaszült meztelenül tájékozatlan. Sőt ennél rosszabb: borzalmasan, halálosan rosszul tájékozott: Vazullá süketített és vakított. Az, hogy valaki valamelyik „*hazafias*” összeállítás, a *TESz*, a *Honszeretet* stb. napsütöttebb vagy árny ékoltabb részének tagja: valóságos sionhegyi, isteni, végizeti, erkölcsi tiltást jelent lelkiismerete számára: hogy csak egy szótagig is megmukkanjon a politikai, szociális vagy történelmi kérdésekben. Mert ezekben a környezetekben valóságos muzeális műgonddal vannak emberekbe gyűjtve mindazok a politikai, szociológiai, történelmi frazeológia-lemezek, melyeket az egyén, a magyarság, az emberiség minden érdekéért kozmikus távolságra kell elkerülni. Különben is: nemcsak a Bíró, de az ember is ott kezdődik: mikor a jobboldali világnézet, az Aranyközéput, és a baloldali

világnézet egyenlően piszkos boltjait teljes lelki függetlenséggel: egyenlő megvetéssel nézi.

Mármost: a törvény ismeretére sok munkát igénylő felkészülésben s később hivatása gyakorlásában nagyon elfoglalt Bíró él, aki teljesen nem érhet rá, hogy a mai élet millió arcát tanulmányozza és azokban a politikai, szociális tudományok, történelmi ismeretek hosszú éveket igénylő elsajátításával meglássa az egyetemes összefüggéseket: olyan vádlottak kerülhetnek: akik életüket az ilyen életismeretnek és ezeknek a tanulmányoknak szentelhették. Akiket esetleg kutatásukban, látásukban semmi megkötöttség nem gátol. Akikben talán kiváló képességek vannak az ilyen életmegismerésre, ezekre a tanulmányokra és meglátásokra. Akikben esetlegesen megvan az a nagy erkölcsi érték és erő, hogy ezt az életbúvár-lá st, ezeket a tanulmányokat tényleg a magyarság egyetemének: a nemzeti munka milliós tömegeinek érdekében végzik. Vagy legalább is: megvan az a ravasz ügyesség: hogy a dolgot így tűntessék fel.

Természetes: hogyha az ilyen vádlottakkal szemben a Bíró örökérvényű hangú politikai, szociális, történelmi kijelentésekig feledkezik meg magáról, vagy helyesebben: bíróságáról, ha sionhegyi biztonsággal ismétli fel nekik az uralkodó érdekek jogvédelmi kiskátéjának súlyos osztály-érdekekből kidomborodó „igazságait”: a közvélemény szemében mélyen a vádlott alá került. Mert, amint az ítéletben végzetes viszonyok kényszerében csak a Bíró látja a köztudat és így ítéletét tisztelő megadással fogadja: ebben a nem kényszerült csak egyéni lírai mozdulásból eredő vita-kirándulásban csak az egyént mérlegeli szellemi megnyilatkozása, mondatai értékei szerint. És ezt annál könnyörtelenebbül teszi, mert: 1. Érzi, hogy

a Bíró most olyan területen akar Bíró, legfőbb ítélő tekintély lenni: melyre őt bírói állása fel nem jogosíthatja. Hiszen valaki lehet igen lelkiismeretes szakember, igen derék Bíró, de ezeken a területeken egészen tájékozatlan, vagy rövidlátó, mint pld. az irodalmi és művészi kérdésekben is. 2. Érzi, hogy ebben a vitában a vádlott tudásával, tehetségével, esetleges becsületes szociális akarátávan szemben a Bírónak hatalmi széke aránytalanul egyenlőtlen előnyt ad.

Semmi sem hozza szomorúbb, s annál lázítóbb: mert komikus helyzetbe a bírói tekintélyt. A brazil *Justiciá*-ban olvasom, hogy egy Bíró így rivait rá a vádlottra, egy közismert szociológusra: — Maga beszél nekem szociológiáról, maga — nekem! Hát tudja meg, hogy én harminc év óta minden évben megveszem a Buenos-Aires-i Nagy Kalendáriumot. Ebben minden évben van egy tömör, rövid szociológiai összefoglalás. Én azt minden évben, elolvastam, mind a harmincat! És maga nekem itt szociológiáról akar prédikálni. Maga nekem, a Bírónak! — Az egész Amerika egy hónapig röhögött ezen a jeleneten, a derütség átgurult Európára, Ázsiára, Afrikára, Ausztráliára s végre a Fidsi-szigetek éles-visító kacagásában döfődött át a közeli égitestekre. Kérdem: Pont a bírói tekintély rovására kell ilyen kozmikus örömet szerezni?

Még döbbenőbb a helyzet, ha egy közismert, a közösség nagy részétől tisztelt génusz kerül a Bíró elé, akinek történelmi látása, szociális megmutatása nemzedékek lelkiismeretévé, jövő felé mozdulásává lett s akinek élete felajánlott áldozat a nemzeti munka egyetemes tömegeinek a jövőjéért. Kiirthatatlan, messzi következtetésű gyűlöletet, megvetést és haragot kelt a közvéleményben, ha a Bíró mint egyén: e vitában Bírósa biz-

tonsága mögül ilyen szellemi nyelvöltögetéssel csúfolja meg azt, aki talán Nemzetének történelmi éietakarata, a Nemzet jövőjének leghatalmasabb szimbóluma.

Kikerülhetetlen következmény, hogy a Bíró az ilyen exterritoriális szellemi harcban jobb híján mindegyre ahhoz folyamodik, hogy a vádlottba hatalmi szóval belefojtja a szót. — Ez nem ide tartozik! — Ne részletezzen! — Erre nem vagyok kíváncsi! — s más hasonló mondatokkal gáncsolhatja némává a vádlottat lelkiismerete megmutatásában. Kell-e megmutatni, hogy milyen végzetesen káros ez az eljárás? Egyetemes igazságszolgáltatási elv az, hogy a vádlottnak meg kell adni minden lehetőséget a maga védelmére, hogy nem szabad korlátozni ebben a védelemben. Tudom, hogy a politikai vádlottak sokszor felhasználják az alkalmat, hogy a vádlottak padját propagandaszószékké visszhangosítsák. De higgyék meg: hogy ez lényegesen kisebb erkölcsi bajt és aránytalanul jelentéktelenebb társadalmi izgatást jelent: mintha a Bíró, jobb eszköz híjában, beletapossa a vádlottba a maga igazát. Sőt: a vádlott propagandaszándékát semmi sem ellensúlyozhatja diadalmasabb fölényvel, mint: a nyugodt figyellel hallgató Bíró két rezdületlenül néző szeme, a minden! líra és egyéni láz fölött álló bírói lelkiismeret sub specie aeternitatis humanitatisque vigyázása. A vádlott vagy a védelem érveinek, állításainak megcáfolása az ügyész dolga. Mert, nem lehet elégszer felismételni: az ügyész a jogrend embere és nem a Bíró, aki ítél a jogrend és a vádlott közt.

4. De nem kevésbé pusztító hatása a bírói tekintélyre az az eljárás, ha a Bíró: gonddal kerülve a tárgyalás alatt minden ilyen egyéni megnyilatkozást, némán, nyugodtan meghallgatja a politikai vádlottat, aztán így szól: — Lehet, hogy igaz,

amit ön mond. Lehet, hogy az ön által felhozott tények, állapotok megfelelnek a valóságnak, hogy érvei helyesek s hogy az ön által megrajzolt állapotoknak következményei olyanok és olyanok lesznek, amilyeneknek ön gondolja. De mindez nem tartozik rám. Rám mindössze annak a vizsgálata tartozik, hogy az ön megnyilatkozása, eljárása alkalmas-é arra, hogy a társadalmat, vagy a társadalom egyes rétegeit a meglévő jogrend, a törvények, a kormányzó hatalom vagy egyes társadalmi osztályok ellen izgassa. Én pedig legjobb lelkiismeretem szerint úgy találom, hogy igenis: alkalmas. Tehát: el kell önt ítélnem.

Menjünk ennek a bírói nyilatkozatnak a töves-tövébe, hogy lássuk: mit jelent egész irtóztatós terjedelmében.

Ezt. Könyörtelenül, minden emberi reményt letarlón: ezt:

— Én itt állok magas bírói széken és köröttem, rám szegzett figyelemmel áll a nemzeti munka sokmilliós tömege, az egész dolgozó, életet, történelmet, államot, Egyházat termő társadalom. Sokszor megszorított, sokszor megaláztott, sokszor szükösen élő emberek milliói, akiket a napi robot egyhangúságában, a megdézsmált munkában, a gondok irtóztatós marcangolásaiban, a fejlődéstől elgátolt úton, a száz és száz önző érdek feljűk harapásában, az az ősi emberi sóvargás és áhítatos hit tart fenn: hogy az étvágyak e vad összeharapásában mégis van egy mindenek fölé magasló, kimozdíthatatlan Szikla, egy minden megbántott, megszorított, megrabolt ember számára nyílt menedék, egy minden önzés, kizsákmányoló akarat ellen bevehetetlen vár, ahol mégis az igazság vallása, az egyetlen vallás, ahol mégis az igazság pártatlan kiosztása az

egyetlen lelkiismereti törvény: a *bírói szék*. És én, a Bíró, innen, az ők igazság-vallásuk, igazság-hitük szent székéről kijelentem: hogy engem az Igazság nem érdekel, még csak megvizsgálásra sem érdemesítem: hogy vájjon ebben az Igazságban nem a Nemzet egyeteme, a munka milliós tömegei kiáltanak segítségért. Engem csak az uralkodó érdekek jogrendje érdekel és eldobom magamtól azt a legszentebb hivatást, mely Bíróvá emeli a törvény emberét: hogy a jogrenddel szemben mérlegeljem, esetleg védjem a nemzeti munka nagy tömegeinek érdekeit, igazságát is. Mit ábrándoztok bolondok! Az igazság csak szó, hóboritos emberek széllel bélelt léggömbje. A társadalmi erőviszonyok törvényekben lefektetett érdeke, jogrendje az egyetlen valóság. Engem nem érdekel az élő, a kenyérben, családban, tudás vágyban, betegségiben, nyomorban tragikusan küzdő sokmillió fejű, gyomrú és szívű magyarság, én nem akarok Bíró lenni közte és a jogrend között. Én e jogrend fizetett hivatalnoka, gépezete, automataja vagyok: én magát a vádolt tényt nézem külön minden igazságfrázeológiától, minden tömegtől, nemzettől, csupán abban a szemszögben: milyen viszonyban van a jogrendben védett érdekekkel.

Irtózatossá örvényt nyit meg ez a felfogás, melybe a bírói tekintéllyel még az igazságszolgáltatás neve is beleveszhet a nemzeti érdekek a nemzeti fejlődés minden védelmi lehetőségével. Csak fokozza ezt a halálos veszélyt az a tény, hogy az *izgatás* szó ilyen használata minden emberi gyökerében sérti, marja a közvélemény igazságérzetét. Oly végzetesen fontosnak tartom ezeket a lelki folyamatokat: hogy részletesen idemutatom: hogy mi megy végbe száz közül kilencvenkilenc ember lelkében az ilyen kijelentésre.

A Bíró tehát elismeri: hogy a vádlott állításai a nép szenvedéseiről, a munka kizsákmányolásról, az egészségtelen földmegosztásról stb. stb. megfelelnek a valóságnak. De ez a Bíró szerint nem tartozik a Bírószágra. Csupán ez a Bíró feladata: nézni, izgat-e e valóságok megvádolt előadása. Ha izgat: el kell ítélni.

Mármost: tegyük fel, hogy egy faluban igen fejlett jólét, igen egészséges földmegosztás van. A falu minden lakójának van elégséges földje, kellő kenyérkeresete. Mindenféle munkát igen előnyösen fizetnek. Egészséges, jól bútorozott, nagyudvarú, nagykertű, tágas lakásokban laknak. Annyi gyermeket hozhatnak életre, amennyit akarnak és a gyermekeket jól ellátva nevelhetik arra a pályára, melyre legalkalmasabbak. A falunak minden eszköze megvan, hogy kultúráját emelje stb. stb.

Tegyük fel, hogy mégis akad egy író, egy szociográfus, egy újságíró: aki könyvet ír a falóról és benne a legszörnyűbb nyomor képét festi. Hogy a parasztnak nincs földjük, nincs munkalkalmuk, hogy tömegestől nyomorult viskókban laknak, állandóan az éhhalállal küzdenek, még az egyiket sem merik kockáztatni, könyv, újság sohasem kerül a kezükbe stb. stb. Fogja ez a könyv ennek a falunak a népét izgatni a jogrend, a fennálló rend vagy egyes osztályok ellen?

Ha lesz valami izgatás és izgatottság a könyv nyomán a faluban: az csak a könyv írója ellen fordul, akit esetleg alaposan ellazsnakolnak, ha kezükbe kerül. De valószínűleg: a paraszt egészséges, diadalmas kacagása lesz minden felelet az ilyen bolondságra. És ők fogják legbuzgóbban világgá kiáltani a könyv cáfolatát. Még a külföld sokat emlegetett! *mit fog mondani-ját* sem kell sipítózni. *A külföldnek ma, bármely országnak:*

oly kitűnő és részletes információs szerve van, hogy nem a könyvekből, hanem a magyar valóságok tényleges ismeretéből épül meg rólunk alkotott képe.

Mármost, megint mármost: minden emberi anyától szült emberben feltámad a kérdés: Mi árt többet a Nemzet érdekeinek, a magyarság, egyetemének: Az, ha valaki azt írja: hárommillió magyar parasztnak szenvedés az élete? Vagy az: ha hárommillió parasztnak szenvedés az élete? Az, ha valaki ezt írja: a földmegosztás igazságtalan és egészségtelen a magyarságra? Vagy az: hogy a földmegosztás igazságtalan és egészségtelen a magyar népre? Az, ha valaki ezt írja: egyes tömegek munkáját egyes érdekszövetségek kizsákmányolják? Vagy az: ha egyes érdekszövetségek kizsákmányolják egyes tömegek munkáját? Az, ha valaki ezt írja: A mai szociális állapotok ártalmára vannak a magyar népnek, fejlődésében (gátolják, szaporodásától elrettentik, tőkegyűjtését, művelődését lehetetlenné teszik? Vagy pedig az: ha a mai szociális viszonyok ártalmára vannak a magyar népnek, fejlődésében gátolják, szaporodásától elrettentik, tőkegyűjtését, művelődését lehetetlenné teszik?

Emberi arcbőr védelme alatt nem lehet habozni a felelettel. Természetesen: hogy a tényeknek, a való állapotoknak van irtózatos izgató ereje, mintegy néma, mindenén átható izgató s/ét-áradása. Sőt: a tények, a való állapotok megírása csak annyiban izgató: amennyiben a köztudat szerint igazán tények, valóban való állapotok.

Újból, szomorúan újból mármost: nem az van a leghatalmasabb, legellenállhatatlanabb izgató erővel a tömegek lelkére: hogy a jogrend, a „*fennálló rend*”, a „*Nemzet*” és bizonyos osztályok érdekében törvény elé állítják, megvádolják,

elítelik, pénzbírsággal sújtják, fogházba vagy börtönbe zárják, hivatalvesztéssel, polgári jogok fel-függesztésével büntetik a ténybeli izgatás emberi lélektől visszavert visszhangját? De nem idézik meg, de nem vádolják meg, de nem ítélik el magát a (ténybeli izgatást, az izgató állapotokat és azokat, akik ezeket a tényeket előidézik, eltűrik, nem akadályozzák meg? Nem olyan eset ez, nem olyan igazság: mintha egy orgyilkosságot egy véletlenül arra menő lemezre kapna a Kodakjával. És ezt a fényképezőt felakasztanák, lemezeit eldoboznák. De a gyilkost nyugodtan tovább hagynák meg a jogrend, a fennálló rend, a Nemzet s valamelyik társadalmi osztály vígan tovább gyilkolható tagjának? Mi izgatja, korbácsolja fel a tömegek erkölcsi érzését? A fényképész és Kodak ja? Vagy az orgyilkosság? Igen ám, de ne lógjunk meg a hazafias aggodalomtól: — Mit szól a Külföld, ha világgá kiáltjuk, hogy nálunk orgyilkosságok történnek? Erre én ezt kérdem: Mit szólna a külföld akkor, ha nálunk az orgyilkosság lefényképezőjét és nem az orgyilkost büntetnék meg?

Egy ítéletben azt olvastam a bizonyos szociális bajokat megrajzoló vádlott bűnének súlyosbítására, hogy: hiszen ilyen bajok és visszaélések máshol is vannak. Bocsánat: betörések is vannak máshol is. De azért a betörőt büntetik meg és nem azt: aki a betörésről hírt ad egy újságban, egy könyvben.

Kétségtelen tehát: hogy az izgatási törvényt a Nemzet, a magyarság egyeteme, a fennálló rend és minden emberi igazság érdekében ki kell egészíteni: a vádlott által felhozott állapotok, visszaélések stb. megvizsgálásával és azoknak párhuzamos megidézésével, megvádolásával, elítélésével: akik az író az illető állapotok előidézésével,

vagy kötelességmulasztó eltűrésével, megnemgátlásával izgatásra izgatták. Ez a törvénykiegészítés vissza fogja emelni a bírói tekintélyt az igazságkeresés érinthetetlen magasságiába és leg-hatalmasabb támasza lesz a „fennálló rendnek”. Igen: mert a „fennálló rend” így egészül, így emberesedik: *renddé*. Hiszen a történelem folyamán, bármely országban, hányszor és hányszor nevezték „fennálló rend”-nek az önző étvagyak, a kitermelő érdekszövetségek vad anarkiáját.

Végtelenül óvatosan kell a Bírónak ahhoz a törvény által nyújtott mentőszелеphez nyúlnia, melyet így fejeznek ki: — Igen, a tények igazak. De ön ezeket az igaz tényeket úgy csoportosította, hogy azok izgatásra alkalmasak. — Az előbbi fejtegetések után felesleges megmutatnom, hogy milyen lelki rombolással van az a tömegekre, ha az Önmagukban végzetesen izgató tényeket csak az író csoportosításában ítéljük izgatónak. De mérhetetlen veszélye a bírói tekintélynek, ha olyan egyetemes tényeket, mint a magyar parasztság jelentékeny részének földtelensége, a Nemzetre egészségtelen földmegosztás stb. stb. *izgatást célzó tény csoportosításnak* minősít.

5. De itálán mindenek között mégis az a legnagyobb bántása a bírói tekintélynek, ha a Bíró modorában, hangjában, megszólításában, kifejezéseiben megvonja a vádlottól azt az udvariasságot és megtisztelést, ami megilleti a felnőtt férfit vagy nőt, megilleti szellemiségét, tudását, bátorságát. Ha igyekszik lekicsinyíteni, megpiszkolni a vádlottat emberségében, személyében. Minden ilyen törekvés végzetesen fordul vissza a Bíró ellen. Hiszen: még ha egy gyilkos vagy rabló proletárt is visznek eléje: a mellé a bántás mellé, melyet a születés, a környezet, az emberi esendő-

ség, a végzet irtózatos meghatározásai jelentettek a vádlottra: nem szabad hozzátenni a felesleges egyéni megpiszkolás, a ráadás-bántás szomorúságát. Aki érzi a test-lélek, az élet-halál, az éhség és a vágy, a végzet és törvény kényszereinek s az emberi szenvedésnek nagy emberi szolidaritását: nem fog még egy maroknyi sár* dobni arra, aki már bezuhant a halálos mocsárba. Azután: *emberi ember nem sért, nem bánt, nem fölényeskedik egy olyan mindenek fölé emelt védett helyen: ahol őt nem lehet visszasérteni, visszabántani, vele visszafölényeskedni. Ez olyan egyetemes, mondhatnám szerves organikus törvény, hogy benne van a társadalom leghullottabb tagjának moráljában is.* Senki át nem hághatja ezt a törvényt önmaga súlyos megpiszkolása nélkül, *legkevésbé a Bíró.* De ellenállhatatlanul pusztító hatású és vérlázító az ilyen jelenség különösen a politikai perekben. Hisz a politikai pörökben, a vádlott vádolt ténykedése igen gyakori esetben: egy magasabb emberi morál, egy egyetemesebb magyarságú élet-akarat megnyilatkozása: mint amilyen morált és életakaratot a jogrend jelent. A Bíró éppen olyan jól tudja, mint bármely negyedik gimnazista gyerek: hogy a mai jogirend védekezése szerint s érveinek frazeológiájával a való tények izgatást jelentő csoportosításáért törvény és nehéz ítélet, elé lehetne állítani: Heltai Gáspárt, Dávid Ferencet, a 16-ik és 17-ik század protestáns prédikátorainak és katolikus hitszónokainak nagy részét, magát Pázmányt is, a kurucköltészet szerzőit, a Bánk Bán megalkotóját, Berzsenyit, Vörösmartyt, Bajzát, Arany Jánost, Petőfit, Tompát, Jókait, Eötvöst (tyű, de csoportosított), Kuthy Lajost, Degré Alajost, Tolnai Lajost, Madách Imrét, Mikszáth Kálmánt, Vajda Jánost, Ábrányi Emilt, minden nagy *magyar* történetírót, Ady Endrét, Móricz

Zsigmondot, a múlt minden valamire való magyar politikusát. Mindenekelőtt Széchenyi Istvánt, aki számára egy új fegyházas törvény-ditirambust kellene elődühödni. Ezekből a nagy példák, ebből a sajátos jelenségből: hogy a magyarság minden örök értéke küzdött a „jogrend”, a „fennálló rend” ellen: megérti a Bíró: hogy jogrend és fennálló rend a társadalmi erőviszonyok egy múló egyensúlya és hogy a nemzet egyetemének érdekei, a magyar bölcső síró esengései folyton-folyvást új: több kenyeret, több földet, több szociális igazságot jelentő új és új jogrendet, új és új fennálló rendet követelnek. És mikor a Bíró lelke ítéletre mozdul: a magyar szellem ez óriásai átsuhannak lelkén s megadják neki azt az erőt, hogy a jogrenden túl a nemzet egyetemének, a magyar bölcsőnek örök érdekeit nézze. Ezt megteheti a Bíró a törvények legszélső lehetőségéig, az elébe hozott tény minősítésének nagy lelkiismereti szabadságában: *hisz a Bíró épp úgy fölötté áll a jogrendnek, mint a vádlottnak.* És a bírói hivatás mindenek fölött álló legszentebb hivatása: a Nemzet egyetemének, a magyar bölcsőnek, minden magyar bölcsőnek a védelme. *Még a jogrend, a fennálló rend ellenében is.*

Természetes, hogy a teljes bírói látókörben dolgozó Bíró megad minden külső tisztelete^ annak a politikai vádlott személyének, aki esetleg a jövő emberibb, magasabbrendű morálját, a magyarság egyetemesebb érdekeit meri képviselni egyéni nyugalma kockáztatásával. Nincs szomorúbb, a Bíró személyét megpiszkolóbb valami: mint ha fölényeskedő hanggal, néptanító letorkolásokkal, szizifuszi szellemeskedéssel, per *maga* megszólításokkal próbálja megkicsinyíteni azt, akiről fia talán mint a magyarság szent előharcosáról, egyik örök értékéről fog tanulni.

6. A bírói tekintély fennebb elsorolt feltételeit inkább csak a politikai pörök szemszögéből néztem. Hiszen a nemzet sorsának történelmi fordulójánál ezek az esetek a döntőfontosságúak. Az itt következő esetben, melybe néha a legjobb hiszemű bírók tévednek, nem a politikai pöröket tartom elsősorban szem előtt. Ha a Bírónak két fél közt (felmerült bármily ügyben kell ítélnie és: a tárgyalás előtt az egyik félről, szerepéről a szóbanforgó ügyben, nyilatkozatairól, bármily az ügyet megvilágosító körülményről bármily úton információt szerez: ennek az információnak eredményét jóval a tárgyalás előtt okvetlenül közölnie kell nemcsak az illető fél ügyvédjével (jaj: ügyvédjével!), hanem magával a vádlottal. Az igazság és a bírói tekintély egyenlő kára e kötelesség elmulasztása. Sokszor a Bíró szavahihető embernek ismeri az ellenfél ügyvédjét, vagy az illető fél ügyvédjét, vagy a társadalmi érintkezéseiben ismert valamely személyt. Ezek aztán szóbeli, sőt néha írásbeli bizonyítékokat, jellemző adatokat szolgáltathatnak neki az ügyről, vagy valamelyik félről s a Bíró éppen saját becsületességén át befolyásolódik ezektől az információktól, melyek néha tudattalanul, néha célzatosan képtelenül hamisak. Ezért lenne a Bíró kötelessége: 1. vagy nem hallgatni meg semmilyen információit, 2. vagy az információ eredményét azonnal tudatni az illető féllel. Megint külföldi példát hozok, mely képtelenségében minden magyarázatnál jobban megmutatja az ilyen esetekben a bírói tekintély nagy veszélyét.

Az amerikai Missisipi államban egy szociális írásaiért közismert és közbecsült protestáns pap sikkasztással és csalással vádolt meg egy közéleti kapcabetyárt, aki különben egy orgyilkosságban is résztvett már. A nyilatkozatot szerencsétlenség-

gére egy a lakóhelyétől igen távoli városban tette és ott kellett törvényesen felelnie érte. A kapcabetyárnak nemcsak politikai rohamcsapatai voltak ott, de be volt szervezkedve azokba a titkos bandákba is, melyek annyira elfekélyesítik a mai amerikai közéletet és ezeknek a banditáknak az illető városban is voltak szervezetei. Nosza: megindul a nemes informátorok hadserege s telemitológizálják a Bíró jobb- és balfülét a pap aljasságával, hálátlanságával, a kapcabetyár nagy jószágával a pap iránt, feddhetlenségével stb. Ujságközleményeket, leveleket mutatnak neki, melyek közül a legdöntőbb fontosságút egy *halott* írta. Közben akadt vagy harminc tanú is, kiknek nagyrészeről a pap hírből sem hallott. Ezek esküdöztek, hogy a pap rágalmozási rohamában nemcsak a főmagánvádlót, de súlyosan megrágalmazta az államfőt és mindazokat a hivatalos fórumokat, melyeknek megvádolása súlyos törvényes következményekkel jár. Ha a pap csak a tárgyaláson értesül ezekről a hadi mozdulatokról, mert a Bíró nem értesítette őt a kapott információkról: az egész ország színe előtt jellemében meggyalázva ítéltetik el. De egész véletelenes és inkább ösztönös úton értesülve, így gondolkodott: — Szegény ember lévén, legfennebb a saját útiköltségemet tudom megfizetni, nemhogy tanukat vihetnék. Különbön is: mint becsületes ember, sohasem gondoltam arra, hogy tanukat gyűjtsék szavaim alátámasztására. Mit csináljak? Ráduplázok a kényszerhelyzetre, és bármi piszkot hoznak fel ellenem: nem fogok védekezni. Egész életem olyan tiszta és áldozatos volt, hogy a közvélemény megjogja érteni eljárásom férfias büszkeségét.

Egyedül, minden bizonyíték nélkül jelent meg a tárgyaláson. Mint zúdulásra kész szemétlavina: köröskörül eldugott tanuk bandája s

piszokdokumentumok garmadája várta. Előre kacagták ellenfelei: hogyan fogják hazuggá cáfolni minden tagadásában, minden védekezésében. És hogyan fogják előéletét, egyéniségét megpiszkolni a kloáka-dokumentumok felolvasásával. Felolvasták a vádiratot, melyben, bár főmagánvádlói vádirat volt, fel volt sorolva, hogy a világ minden elképzelhető hivatalból üldözendő rágalmát is elkövette. A Bíró kérdezte:

— Beismeri, hogy elkövette az inkriminált részeket?

A pap minden pátosz nélkül, szelíden, egy igen távoli mosollyal felelt:

— Be.

A Bíró, a főmagánvádló, az ügyvédje és minden jelenlevő állá egyebet sem tett, mint leesett. Az attorney general látható megértéssel szólt közbe:

— A hivatalból üldözendő eseteket is beismeri? Hiszen az ügyészség rendőri nyomozást folytatott le és e vádakát alaptalannak találta. Az ügyész nem is vállalja a vád képviselését.

A pap szelíden, vont vállat:

— Hát akkor azokat nem ismerem be.

A Bíró közbeszólt:

— De a főmagánvádló kárára elkövetett kijelentéseket beismeri?

— Be, — felelt a pap utánozhatatlan hangszúllyal.

Két percnyi kínos csend után a főmagánvádló ügyvédje dadogva, egy hamis és hangos pátoszban keresve biztonságot: szörnyű büntetést kért a vádlott iszonyatosan borzasztó bűnére. Utána megint pár percnyi kínos csend. És akkor valami olyan történt, amire a Naprendszer minden jogsza, jogosa és jogtalanja lélegzetvesztve tátotta el a szájai. A Bíró, majdnem reszketve felállt s ék-

telen zavarban, siránkozva panaszos hangon ezt mondta:

— Kérem *mi* nem erre voltunk készülve. *Mi egészen* mást vártunk. Hiszen a vádlott itt beismerett mindenfélét. Én igazán azt sem tudom, mik csináljak. Talán legjobb, ha tízpercnyi szünetet adok. Menjen ki mindenki a teremből.

Kimentek. Csak a Bíró, a főmagánvádló, az ügyvédje maradtak benn. Hosszas tanácskozás után az lett az eredmény, hogy a Bíró, *elégítélképen*, megengedte a főmagánvádló ügyvédjének, hogy felolvassa egy csomó csatorna-újság cikkeit, melyben a pap politikai ellenfelei a legképtelenebb vádakkal és szavakkal piszkolták a vádlottat. Ez töltötte be a tárgyalás egész második, két óráig tartó részét. A végén a Bíró megkérdezte a vádlottat, mi a megjegyzése milderre. A pap most már nyílt mosolygással, szelíden felelt:

— Kérem a felolvasottak alapján teljes felmentésemet.

Jellemző, hogy a jelenlevő közönség, melynek nagyrésze eleinte ellenséges érzelmű volt a pap iránt: a tárgyalás végén rajongva vette körül a papot s viharos felháborodással követelte a Bíró eltávolítását. Ez a vihar aztán a következő napon kicsapott az egész amerikai közvéleményre és az a Bíró nem lehetett többé Bíró a tengerentúl.

Tudom, hogy a magyar Bírószág nagyszerű hagyománya nem igen enged létrejönni ilyen képtelen eseteket. De mert a lélektani eshetőség megvan: ezt az esetet sem hagyhattam ki vizsgálódásomból.

4.

Talán majdnem minden pálya követel bizonyos lemondást a maga embereitől. Bizonyos elkorlátolását az egyéni szabadságnak és: nemcsak olyanokat, melyeket a törvény is megkövetel.

Törvényeken túl és fölül: az egyetemes emberi s mintegy mindenkivel organikusan velejáró erkölcsi látás sokszor erősebb tiltásokat és parancsokat szab bizonyos pályák viselői elé, mint maga a törvény. Sőt: mint alaptételt lehet kimondani: minél magasabb és egyetemesebb erkölcsi jelentőségű valakinek a foglalkozása, az állása, a közösség minél szélesebb körére van sorsformáló hatása: annál több lemondást, annál több egyéni korlátozást követel meg tőle, annál több tilalmat szab eléje.

Sok pályánál: pld. a tanári, a papi pályáknál egészen nyilvánvaló e megállapítás érvénye. De legnyilvánvalóbb annál: aki az emberi együttélés, az egész társadalom, az egész Nemzet és történelmi élet legfőbb biztosítékát jelenti: a Bírónál. Annak számára, aki mint legfelsőbb fórum ítél a szabad és nem szabad közt: több nem szabad és kevesebb szabad van, minit bárki más emberfia számára.

Igen nyilvánvaló ez a Bíró és a politikai élet viszonyánál. Elképzelhetetlen számomra, hogy a Bíró *láthatólag* híve lehessen valamely politikai pártnak. A Bíró titkos szavazattal, de csakis *ténylegesen titkos* szavazattal érvényesítheti a maga politikai akaratát a választásoknál. De ezzel aztán véget is ér minden politikai szabadsága, egész politikai tevékenysége.

Annyira világos, hogy ez a követelmény csak emeli a bírói tekintélyt és védi a Bíróban vetett hitet, hogy bántás volna részletesebben megmagyarázni. Kell, hogy a közösség minden tagjában ott legyen az a megnyugtató tudat, hogy a politikai érdekek és szenvedélyek kavargásában van egy érintetlen sziget, hova nem ér el a politikai akarat rabszolgásító meghatározása: a Bíró. Aki-nek elsősorban az ad erkölcsi alapot arra, hogy

ítéljen lelkek és tettek fölött: hogy teljesen kívül van a politikai élet marakodásain.

Még mélyebb s mintegy a lélek legmélyére ható tilalmat jelent az a valami, amit az emberek újabban a *világnézet* palástos nevével látnak el. És ami élt valójában nem egyéb: mint az egyéni érdekek beszerzése bizonyos frazeológia keretében. A Bírónak már lelke legeslegmélyén, ott, ahol a világ millió érintésétől mozdított ember akaratokká mozdul: ott kell lennie az egyetlenül emberi egységbelátásnak: hogy jobboldali világnézet, baloldali világnézet, középutas világnézet: egyenlően az étvágy-csordák húsevő és ragadozó agyari. Hogy méltatlan Bíró, megcsonkított ember az, aki jobboldali világnézetű. Hogy méltatlan Bíró, megcsonkított ember az, aki baloldali világnézetű. Hogy méltatlan Bíró, megcsonkított ember az, aki középutas világnézetű. Hogy a Bíró – nak minden horda-érdektől függetlenül embersége tiszta érintetlenségében ítélete egész megalakulása alatt csak ezt szabad néznie: az összes anyagi és lelki meghatározottságban történő embert s a történelmi közösség örök, egyetemes érdekeit.

És ezért megmásíthatatlan sionhegyi törvény, melynek áthágása a Bírót személyében is megpiszkolja: *hogy a Bíró nem lehet tagja semmilyen olyan nyílt vagy titkos társaságnak, alakulatnak, libának, szövetségnek, pártnak, tábornak s bármily másnevű összeállásnak, mely a legtávolabbról is bármily világnézeti vagy politikai egybecinkosodást jelent. A bírói eskü oly legmagasabb erkölcsi tény, annyira magában foglalja az egyén és a történelmi közösség minden érdekét: hogy a Bíró nem tartozhatik semmilyen más eskü parancsa alá, nem kötheti le magát semmilyen esküvel. A kommün bukását követő idők érthető zavaraiiban történt esetleges fogadások, eskük, elkö-*

telezettségek a dolog természeténél fogva *semmiképp és semmilyen kötelező erővel nem lehetnek.*

Sok törvényben meg nem írt tilalom kíséri a Bíró egész életén át. Ezek a tilalmak beleszólnak még társadalmi érintkezése mikéntjeibe is. Így pld. igen erős határokat jelentenek arra, hogy milyen társadalmi viszonyban van az egyes ügyvédekkel. Azt a legfelsőbb erkölcsi méltóságot”, melyet a bírói hivatás jelent: nem lehet elég drágán megfizetni.

5.

Egy minden nap esedékesebb kiépítése, védelme a bírói tekintélynek: a Bíró végleges függetlenítése a politikától, a mindenkori kormányhatalomtól. Természetesen, itt nem az elméleti függetlenséget értem, az megvan, hanem: a ténybelit. A Bírósnak egy külön autonóm testületet kell jelentenie: mely a bírói kinevezés, előléptetés, kitüntetés és fegyelmi eljárás és ítélet feladatait maga végezze — az Állam bizonyos, a bírói függetlenséget semmiképpen nem érinthető ellenőrzése mellett. És ha valaki azt mondja: — Mire való ez? Hiszen eddig soha, sehol semmilyen kormány nem próbálta befolyásolni a Bíró a kinevezés, előléptetés, kitüntetés és fegyelmi lehetőségeivel. Én erre ezt felelem: *elhiszem. De: de: de: a bírói függetlenség megteljesítéséhez természettörvényileg szükséges, hogy a Bíró lelkében ott legyen az a tudat: hogy az ő kinevezése, előléptetése, kitüntetése, működésének, eljárásainak megítélése még akkor sem függhet a kormánytól, ha az ezt hatalma minden eszközével akarja.*

6.

Egész életemben, már a serdültebb gyermekkor éveitől fogva: vissza-visszatérő titkos vágyakozásaim voltak két pálya: a papi és a bírói pálya

felé. Két hivatás, mely minden tényében kiegészíti egymást. És amelyek talán az egyéni élet legtermékenyebb, legtöbb gyógyítást és védelmet jelentő beépítését jelenítik más emberek s a közösség életébe.

Mint az állatvilág több képviselője időnként levedli bőrét, hogy a megszűkült határokból fejlődése új arányának megfelelő testi viszonyok közé kerüljön: a történelmi élet időről-időre felcseréli jogrendjét új, tágabb jogrenddel, hogy: kevesebb szájon legyen jajgatás és több kézben legyen kenyér, hogy több emberi léleknek legyen meg a lehetősége: megteljesíteni a benne lappangó isteni képmást és több öntudatos életakarat legyen munkatársa a történelmi életnek. Magyarország ma egy ilyen új jogrend előtti történelmi pillanatban él, az előtt a jogrend előtt, mely a magyar munka egyetemét fogja öntudatos Állammá nevelni és a magyarság teljes megújulását, új honfoglalását fogja jelenteni. Az ilyen időkben az életösztön természetes lökéseitől hajtva: mind több és több egyén akad, aki szavakat ad a nép sebeinek, a mai állapotok, bűnök, hiányok képével igyekszik megmutatni a jövő feladatait és így kiteszi magát a mai jogrend védekező haragjának. Elismerem: hogy ezek között van igen sok új zsákmányra szimatoló kalandor, vagy felajzott idegekkel előre futó törtető. De a történelmi élet nagy távlatában: ezek is eszközei a közösség megnőtt életakaratú fejlődésének. Viszont: köztük vannak a közösség legmélyebb kifejezői, a nemzeti életakarat szerves megnyilatkozói, a faj múlhatatlan emberi értékei. A Bírónak van meg az az egyetlen csodálatosan szép hivatása: hogy bírói székében, mely egyenlően nxajgaslik a jogrend és az egyén fölél: mindig, minden ítéletében a magyar bölcső, a több kenyér, több kultúra, több jog, védettebb magyarság: a

magyar nép egyetemének, a magyar jövőnek érdekeit védje. Az étvágyak, hitek, tagadások, hazugságok, ámitások, hódító idegenségek mai haláltáncában a magyar Bíró az élet, a megváltás, a jövő akarata. Nincs tisztább heroizmus, önzetlenebb életakarat ma: mint a magyar nép Bírója lenni. A magyar Bíróság tiszta hagyományai joggossá teszi bennünk azt a hitet, hogy a magyar Bíróságot semmi sem ingathatja meg a magyar jövő e nagyszerű feladatában. Ha a magyar kunyhókban kenyérért sír fel a gyermekajak, ha a munkanélküli zsellérből kitör a kétség lázadása, ha a földjéből, az élet lehetőségeiből kiszoruló magyar felordít a napok mostohaságai előtt: a magyar Anya szelíd megnyugtatóssal hajolhat a felörvénylő lelkek fölé: — Higyjetek a magyar holnapban: a magyar Bíróság szemei látják szenvedésünket.

Városmajor, 1937. Szilveszter napján.